

ПРЕБРОЯВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЖИЛИЩНИЯ ФОНД В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1920 ГОДИНА

*Соня Златанова**

Съгласно закона, приет от IX обикновено народно събрание на 10 ноември 1897 г., утвърден с Указ № 134 от 15 декември 1897 г. и обнародван в Държавен вестник, бр. 4 от 8 януари 1898 г., общо преброяване на населението в България се извършва на всеки пет години. На основание на закона и неговите постановления са организирани и проведени редовните общи преброявания през 1900, 1905 и 1910 година. Организацията на тези преброявания е регламентирана от самия закон, като принципите и прилаганите методи бяха описани в предишни материали, публикувани в сп. „Статистика“. Периодичното провеждане (на всеки пет години) на демографските преброявания произтича от същността и характера на статистическите дейности, с които се цели да се установи не само общият брой на населението в даден момент в границите на държавата, но и неговият социален и професионален статус. От друга страна, тази периодичност се налага въз основа на редица закони, които съдържат постановления, свързани с броя на населението в държавата и чието прилагане и изпълнение налага навременното извършване на общо преброяване на населението. Със закона е било указано сведенията от преброяването на населението за отделните лица да не се използват от служебни и съдебни органи в интерес или вреда на преброяваните лица. На основата на закона е утвърдена практиката да се прави протокол и да се

* Младши експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“ на НСИ; e-mail: SZlatanova@nsi.bg.

публикува в Държавен вестник, че индивидуалните сведения за отделните лица са изгорени, след като са използвани за необходимите статистически съвкупности за населението в България. Този факт има фундаментално значение за правилното организиране и провеждане на преброяванията на населението, за укрепването на доверието към органите на преброяването, за постигане на висока за времето си достоверност на резултатите от преброяванията. С цитирания закон са делегирани права на Главна дирекция на статистиката, която е била върховен организатор, методолог и агитатор на организираните и провеждани преброявания на населението, а също така и анализатор на резултатите от тези преброявания. Определено може да се подчертае, че с този закон са установени основните организационни принципи на подготовка и провеждане на преброяванията в България.

Седмото преброяване на населението и жилищния фонд е било планирано да се извърши на 31 декември 1915 година. Участието на България в Първата световна война е основната причина, която възпрепятства неговото провеждане. Според друг по-ранен проект е било предвидено преброяване през 1914 г., с който се е целяло да се преброи населението и да се опишат населените места в присъединените към Царство България земи след Балканската война. Този проект е одобрен от Върховния статистически съвет и препоръчан на правителството, което също дава своето одобрение, но не е реализиран и остава за изпълнение едновременно с преброяването през 1915 година.

Условията в страната след Първата световна война не са благоприятни за успешното реализиране на такъв мащабен проект, какъвто е общото преброяване на населението и жилищния фонд в страната. След доста колебания и известни резерви Главна дирекция на статистиката пристъпва към организиране на преброяване през 1920 година. Дирекцията е подкрепена и окуражена от Върховния статистически съвет, който посвещава редовната си мартенска сесия на разглеждане на представения доклад за преброяването и приема план и програма за неговото организиране и провеждане, като поема ангажимент да съдейства и осигури застъпничество пред съответните власти, които вземат решения и надлежни мерки за осигуряване на успеха на преброяването. В същото време правителството се отзовава на апела на Дирекцията на статистиката и проявява готовност да съдейства с всички средства.

Номериране на сградите

На 29 май 1920 г. в Държавен вестник е публикуван Указ № 162 от 3 май 1920 г., с който се постановява извършването на седмото поред общо преброяване на населението и жилищния фонд в Царство България на 31 декември 1920 година.

Като първа предварителна и подготвителна задача указът възлага, както и при предишните преброявания, на общинските, градските и селските управления да вземат незабавно необходимите мерки за проверка, поправка и допълване на съществуващата номерация на къщите, а където подобна информация не съществува, да бъде извършено ново номериране на сградите. Тази предварителна дейност гарантира пълнота, точност и изчерпателност на работата в самия ден на преброяването.

Съгласно същия указ на Главна дирекция на статистиката се възлага да изготви необходимите нареждания и указания за начина на извършване на проверката и поправката на старата номерация или евентуално за ново номериране на сградите.

С Окръжно № 3899 и Окръжно № 3900 на 2 юни 1920 г. до всички общински кметове в страната са изпратени Наредби за номериране на сградите, с които общинските власти са натоварени с грижата по номериране на къщите и сградите в общините си. Според инструкциите работата по номерацията на сградите е извършена към края на септември, като едновременно с това са осъществени и някои други подготвителни дейности по организацията на преброяването - общините са разпределени на преброителни участъци и са подбрани агенти по преброяването.

Организация на преброяването

Наредби по преброяването - Приетите от Върховния статистически съвет програма и организационен план за преброяването през 1920 г. в основата си съдържат принципите и методите, приложени в последните (1900, 1905 и 1910 г.) преброявания. Дирекцията на статистиката следва указанията и се придържа към решенията на Международния статистически институт. Планът на преброяването отразява правилата и методите, създадени от международната статистическа практика. Наредбите за организиране и изпълнение на първите операции по преброяването са изготвени от Дирекцията на статистиката, публикувани са в Държавен вестник, бр. 162 от 19 октомври 1920 г., и са идентични на Наредбите от 1910 година. Документите са отпечатани в отделни брошури и са изпратени на 19 октомври 1920 г. с окръжни до

окръжните управители, градските и околийските началници и всички общински кметове в страната с нареждане да ги проучат и да пристъпят към тяхното изпълнение. Независимо от брошурите на общинските власти са дадени и отделни по-подробни инструкции за дейността, която им предстои във връзка с приближаващото преброяване.

Преброителни органи - Съгласно регламентите в Закона за общото преброяване на населението от 1897 г. извършването на преброяването се възлага на общинските управления, подпомагани от необходимия брой подбрани лица - преброители и контрольори, под прекия надзор на административните и полицейските власти и под висшия контрол на Главна дирекция на статистиката. Като органи на статистиката относно привеждането на самото място за преброяване, организирането, ръководенето и изпълнението на преброяването са назначени окръжни и околийски преброителни комисии, агент-контрольори и агент-преброители. Съставът и функциите на преброителните комисии, както и длъжностите на агентите по преброяването, са определени от закона. Подборът на кадрите - агент-преброители и агент-контрольори, е от изключителна важност за успешното провеждане на преброяването. В това отношение не бива да се допускат компромиси, защото това би се отразило негативно върху качеството на събраната статистическа информация, достоверността на произведените статистически данни за населението и изводите, които произтичат от тях.

В наредбите за организиране на преброяването са дадени подробни инструкции за работата, която предстои да извърши всеки един от органите по преброяването. Независимо от това Дирекцията на статистиката делегира във всеки окръг по един от своите по-висши чиновници, които през месеците ноември и декември осъществяват наблюдението, ръководят и напътстват работата на местните органи по преброяването. По предварително изработена програма тези делегати на Дирекцията провеждат конференции за околийските началници от окръга, а след това и за общинските кметове и секретар-бирниците от всички околии, на които запознават участниците с длъжностите и задачите на административните власти във връзка с предстоящото преброяване. Правилният подбор на кадрите, които участват пряко в преброителния процес, е много важен, но сам по себе си не решава изхода на преброяването. От изключително важно значение е подготовката на избраните преброители и анкетьори. Те са грижливо подготвени и овладяват до съвършенство инструментариума, с който се извършва преброяването. Делегатите наблюдават отблизо работата на окръжните и околийските преброителни комисии и по назначаването на подходящи лица за агент-

преброители и агент-контрольори, като същевременно стриктно се следи за спазване на установените срокове на отделните процедури. Успешният завършек на преброяването на населението и жилищния фонд зависи и от спазването на сроковете на различните процеси и етапи, определени от календара на преброяването. Там са посочени сроковете и последователността, в която трябва да се изпълняват различните дейности по подготовката и провеждането на преброяването. Всяко неспазване на сроковете и последователността може да навреди на нормалния ход на преброяването. То може да доведе до изоставане на работата в различни участъци и до забавяне и провал на преброяването.

Беседите, които делегатите на статистиката изнасят пред преброителите и контрольорите, целят подробно разяснение на наредбите и инструкциите за преброяването, напътстват ги относно изпълнението на техните задължения и се грижат за унифициране на тълкуването и прилагането на наредбите на Дирекцията. На много места се свикват публични събрания, чиято цел е популяризиране на целите и задачите на преброяването сред населението и изграждане на доверие и благоразположение към националната статистика.

Успешният изход на преброяването зависи и от отношението на населението към тази дейност. Създаването и укрепването на абсолютно доверие на населението към преброяването е важно условие за получаването на достоверна статистическа информация, необходима за производството на статистически данни за населението, които впоследствие ще бъдат използвани за вземането на управленски решения и ръководство на социално-икономическите процеси в държавата.

Преброителни карти - За разлика от предишните преброявания, в които основен преброителен формуляр е личната карта, преброяването през 1920 г. се извършва с домакински карти. Отпадането на личната карта като преброителен формуляр е не само по икономически причини с цел икономии и поради недостига на хартия в страната, а и по технически причини. Главна дирекция на статистиката разполага с пет машини „Powers“, на които се извършва статистическата сводка и разработка на събраните сведения за населението. Механичната сводка с този тип сортировъчно-бройни машини прави излишни личните преброителни карти, тъй като машините оперират със специални индивидуални картонени картички, върху които с помощта на други машини - перфораторки, се пренасят вписаните в преброителния формуляр лични данни за всяко преброено лице. Поради прилагането на този

технически метод отпада необходимостта от лична преброителна карта в самия ден на преброяването.

Преброителната домакинска карта е предназначена за преброяване на отделните домакинства. За всяко домакинство, състоящо се от едно или повече лица, се попълват сведения в картата и се записват всички членове на домакинството независимо дали са присъстващи, или временно отсъстващи, а също така се вписват и лицата, които прекарват нощта на преброяването в жилището на домакинството като временни или случайни гости и пътници, дошли от друго населено място.

За колективните домакинства - „домакинства специални заведения“ - са използвани също такива карти, които за да бъдат различавани от първите, са отпечатани върху зелена хартия.

Новият основен преброителен документ - домакинската карта, съдържа всички въпроси от личната карта, използвана до 1910 г., като е добавен един нов въпрос - „предишно местожителство до войната през 1912 година“, с цел да се установи притокът на бежанците и изгнаниците в Царство България, придошли след Балканската война от земите, останали след Ньойския договор извън новите граници на България.

Като спомагателен формуляр за преброяване на отседналите в хотелите и други подобни заведения, както и на пътуващите по железниците и параходите на 1 януари 1921 г. след 9 часа, които не са били преброени като присъстващи лица в населените места, откъдето са тръгнали, са използвани лични карти, които съдържат същите въпроси като домакинската карта. След акуратното и точно попълване с необходимите сведения за лицето данните се пренасят в домакинската карта на хотела, парахода и др. от собственика на заведението или от специалния преброител на кораба или влака. Попълнените със сведения домакински карти съставляват основата на демографското преброяване и служат за изчисляване на наличното и местното население на всяко населено място.

Всички формуляри, наредби, инструкции, списъци и други книжа, необходими за преброяването, са изготвени от Главна дирекция на статистиката след разглеждането и утвърждаването им от Върховния статистически съвет. Документите са отпечатани в Държавната печатница за сметка на държавния бюджет и са изпратени безплатно в необходимите количества на общинските управления.

Информационна и комуникационна кампания на преброяването

За популяризиране на преброяването и повдигане на духа сред населението на Царството се извършват редица агитационни дейности. Дирекцията на статистиката издава специални брошури „Апел към г.г. учителите в Царството“ в тираж 25 000 броя. „Позив към българските граждани“ е в тираж 300 000 броя. Брошурката позив „Покана към българските граждани“ е разпространена сред грамотното население в 300 000 екземпляра в периода 25 - 31 декември 1920 година. Големи плакати в тираж 50 000 броя са разлепени на видни места по улиците на всички градове и села в Царството. Позиви и апели са издадени и от някои по-големи градски общини, от местни комитети в много населени места, съставени от гражданството в помощ на преброяването, от главния мюфтия в София към мохамеданското население, от главното равниство към еврейското население и други.

Извършване на преброяването

Подготовката и извършването на преброяването са изпълнени по същия начин както при предходните преброявания с една съществена разлика - контролната функция по отношение на работата на преброителите, възлагана до момента на общините, изцяло е прехвърлена на агент-контрольорите. Общинските власти съдействат за правилното протичане на преброяването.

На 31 декември 1920 г. започва седмото преброяване на населението и жилищния фонд. То се извършва във всичките 2 391 административни общини, съставени от 92 града, 4 214 села и 1 353 други заселища, или общо 5 659 населени места. Агент-преброителите са 20 953, от които 5 151 в градовете и 15 802 в селата. Агент-контрольорите са 3 500 - 602 в градовете и 2 898 в селата. Средно на един агент-преброител се падат 231 преброени лица, 188 в градовете и 246 в селата. Един агент-контрольор е завеждал средно по 9 преброителни участъка в градските общини и по 5 в селските общини.

Според списъците назначените агент-преброители и агент-контрольори се разпределят по занятия, както следва:

Занятие	Агент-преброители			Агент-контрольори		
	в градовете	в селата	в Царството	в градовете	в селата	в Царството
Учители	1325	4563	5888	262	412	674
Държавни чиновници и служещи	2015	1025	2945	77	50	127
Общински чиновници и служещи	470	1935	2405	193	2268	2461
Бивши чиновници и пенсионери	82	990	1072	4	28	32
Адвокати и просбописци	156	100	266	21	5	26
Лица с други свободни занятия (лекари, фелдшери, аптекари, инженери, кондуктори, фотографи, журналисти и др.)	79	154	233	14	6	20
Земеделци, скотовъдци и лица с други селскостопански занятия	36	3974	4010	2	31	33
Занаятчи и индустриалци	14	215	229			
Търговци, предприемачи, посредници	632	1186	1818			
Кръчмари, кафеджии, хотелиери	6	277	283			
Магазинни, фабрични и други служещи, писари и работници	34	309	343			
Други (ученици и пр.)	107	398	505	25	80	105
С непоказани занятия и „свободни“	290	666	956	16	64	80
Всичко	5151	15802	20953	602	2898	3500

Съгласно утвърдената вече практика, както и при предишните шест преброявания, дейността се извършва от държавните и общинските служители, като на първо място са учителите. Ролята на българското учителство е незаменима в това най-широкообхватно изследване. За преброители в селските общини са определени поинтелигентните и вещи местни земеделци и лица със селскостопански занаяти. Агент-

контрольорите са подбрани от средите на гимназиалните, класните и главните учители, по-висшите чиновници - съдии, училищни инспектори, секретари и статистици при градските общини, а в селските общини са избрани от средите на секретар-бирниците и главните учители.

До преброяването през 1920 г. на агентите по преброяването не са изплащани възнаграждения, по закон тяхната длъжност е била почетна. Това обстоятелство се променя по реда на чл. 9 от закона от 1920 г. в следния смисъл:

„За извършената работа по преброяването, на агент-преброители и контрольори се дава възнаграждение, размерът и начинът на пресмятането на което се определя с решение на Министерски съвет.

Общините плащат от своите бюджетни средства възнагражденията на агентите по преброяването в общините си, а за сметка на държавата остават само пътните разноски на онези агенти, които се назначават за такива в други общини, вън от местожителството си“.

Обработка на събраните сведения по време на преброяването

Обработката на всички сведения от преброяването се извършва от Главна дирекция на статистиката. Съгласно Закона за общото преброяване общинските управления изпращат в Дирекцията всички преброителни книжа, без да правят каквато и да било обработка на събраните статистически сведения. Целият преброителен материал е подложен на най-подробна проверка и след това на сводка и количествена обработка, за да могат да се извлекат всички необходими данни за установяване на окончателните резултати от преброяването по отделни населени места, както и за поголемите административни единици и общо за Царството, и да се изготвят статистическите таблици. След проверката на събрания статистически материал се извършва сводка по два начина:

- Ръчно - чрез съответно класиране, групиране и броене на самите домакински карти - за установяване на наличното и местното население;
- Механично - за изработване на всички останали таблици.

Механичната сводка се извършва с помощта на пет машини „Powers“, на които е обработена информацията за преброените лица, и две машини сортировачко-броячки. За всяко преброено лице, което влиза в състава на наличното население, е подготвена перфокарта с размери 187x82 милиметра. Тази малка карта е разделена на 45 колони,

всяка от които има 12 условни знака - цифри или букви, с които се предават съдържащите се отговори за всяко преброено лице. По този начин става възможно на тази малка карта да се пренесат най-различни случаи и комбинации според дадените отговори на въпросите в преброителните формуляри. Това качество на перфокартата - да може да побира и предава в синтезиран вид всички отговори от преброителния формуляр, позволява да се извършва много бързо автоматично броене на отговорите на един и същ въпрос, както и всички видове комбинации с тези отговори. За да се улесни пренасянето на данните от преброителния формуляр върху картонените перфокарти, е било необходимо да се извърши предварителна подготовка върху самите домакински карти, които са основният преброителен формуляр. Те са маркирани, като с молив се отбелязва съответният условен знак на написания там отговор на всеки един от зададените въпроси. Това е било извънредно важно и необходимо, защото е лесно да се разбере, че не е възможно за служителя, който перфорира картите, да помни всички раздели и знаци и да оперира бързо и безпогрешно на машината. Ето защо маркирането е важна задача, предхождаща перфорирането, извършвана от опитни служители на статистиката, които са били добре запознати с целия процес на работата по сводката и обработката на данните от преброяването. Като следващ етап от процеса по обработка е предаването на домакинските карти на служителите, които перфорират картите на машините. За да се използва рационално наличната техника, служителите работят на трисменен режим, както и в празнични дни. Работата на перфораторите се проверява от трета група служители, които отстраняват случайно допуснатите грешки. Служителите са разпределени по двойки, като се сменят ежемесечно. Едновременно с проверката всяка картичка се номерира, като на гърба ѝ се отбелязва с молив дробно число с числител поредния номер на домакинската карта в пакета за всяко отделно населено място и знаменател поредния номер на преброеното лице в домакинството. С това се улесняват честите справки, до които са прибегвали операторите. След приключване на перфорирането и проверката на всички перфокарти за една административна околия картите се предават на служителите, които работят на машините за сортиране и броене. Този екип също е на трисменен режим.

Публикуване на резултатите от преброяването през 1920 година

Още на 10 февруари 1921 г. Главна дирекция на статистиката публикува в своето издание „Месечни статистически известия“ (№ 1 и № 2, год. X) първите, най-ранни

результати от преброяването - общия брой на преброеното население на всеки един от 92-та административни града в Царството, според представените от общините таблици. По-късно тези данни са публикувани и в Държавен вестник, бр. 270 от 3 март 1921 година. През втората половина на февруари са оповестени резултатите за цялото Царство по околии и окръзи в сравнение с данните от предишните преброявания („Месечни статистически известия“, № 3 и № 4, год. X).

За да задоволи спешната нужда от данни за броя на населението във всяко населено място, Главна дирекция на статистиката публикува първото издание с резултати от преброяването, които съдържат таблици с броя на населението, изготвени от общинските управления по време на самото преброяване. Първата серия публикации е „Предварителни резултати от преброяване на населението в Царство България на 31 декември 1920 г. Брой на населението по населени места“, С., Държавна печатница, 1921, 44 с.

Предварителният списък на населените места по общини, околии и окръзи е публикуван на 1 март 1921 г., а окончателният - през декември 1924 година. През април 1923 г. започва публикуването в „Месечни статистически известия“ на предварителните резултати от обработката на данните за отделните околии, окръзи по домакинства, предишно местожителство, народност, поданство, вероизповедание, семейно положение, месторождение, грамотност и възраст. Поради тежкото финансово състояние на държавата вследствие на режима на репарациите Дирекция на статистиката не успява да отпечата своевременно Общите резултати от преброяването. За да даде възможност на заинтересованите да използват тези резултати, през 1925 г. е издадена публикацията „Кратки резултати от преброяване на населението в Царство България на 31 декември 1920 г. По околии, окръзи и общо за Царството“.

Втората серия публикации се състои от четири отделни книги:

Том I. Общи резултати от преброяване на населението в Царство България на 31 декември 1920 г. Кн. 1. План и организация на преброяването. Домакинства - население оседло и налично. Пол, месторождение, народност, поданство, вероизповедание, матерен език и грамотност на наличното население. Население с физически и душевни недостатъци. Отсъстващи от местожителството си. София, Държавна печатница, 1927.

Том II. Общи резултати от преброяване на населението в Царство България на 31 декември 1920 г. Кн. 2. Възраст, семейно положение и грамотност на наличното население. София, Държавна печатница, 1927.

Том III. Общи резултати от преброяване на населението в Царство България на 31 декември 1920 г. Кн. 3. Статистика на професиите (според главното занятие). София, Държавна печатница, 1926.

Том IV. Общи резултати от преброяване на населението в Царство България на 31 декември 1920 г. Кн. 4. Активно население (според лично упражняваното главно занятие), София, Държавна печатница, 1928.

В третата серия публикации в 15 тома са поместени резултатите за броя на населението по области, общини и населени места по окръзи.

Преброяване на жилищния фонд през 1920 година

Преброяването на жилищния фонд в Царството се извършва едновременно с общото преброяване на населението. Приложен е същият метод, както и при предходните преброявания, като само във формуляра за събиране на сведенията за сградите са направени известни изменения на някои от въпросите за по-голяма точност и пълнота. Въпросът за предназначението на стаите е разширен и поместен в отделна карта - „Жилищен лист“, и е послужил за изготвянето на специална жилищна статистика за населените места, където е обявена жилищна криза. Жилищният въпрос е много наболял след приключване на Първата световна война поради спрялото строителство на жилищни сгради и увеличението на притока на бежанци в България.

Върховният статистически съвет възлага на Главна дирекция на статистиката да събере данни и за жилищната криза в Царството. Дирекцията е наясно, че една жилищна анкета ще обремени и без друго трудната задача да се брои не само населението, но и жилищния фонд и домашните животни. От друга страна, е ясно, че данни и статистически материали могат да се съберат само чрез една рационална, специално организирана жилищна анкета. По ред причини не е възможно към онзи момент да се проведе такава анкета, в резултат на което статистиката дава съгласието си да приобщи към общото преброяване на населението и жилищния фонд събирането на най-обща статистически данни за жилищата на онези населени места в България, където според закона е обявена жилищна криза. В тази нова дейност към преброяването на населението статистиката не може да се отклони от своите основни обекти на наблюдение - населението и домакинството - и да приеме за основен обект на статистическо наблюдение жилището. В резултат на решението на Дирекцията се изготвя специален формуляр за събиране на най-необходимите сведения, които да

дадат информация за разпределението на домакинството в зависимост от жилищната обстановка. В така поставената задача обект на статистическото изследване не е жилището само по себе си, а домакинствата в зависимост от жилищната обстановка. В случая понятието „домакинство“ се идентифицира с понятието „жилище“. И тъй като обектът на преброяването е жилищната обстановка на домакинствата, то при обработката на данните главният елемент при разпределянето на жилището е домакинството. От гледна точка на жилищната обстановка жилищата са разпределени в две категории в зависимост от това дали са предназначени за живеене на населението, или са заети от хора по необходимост, дори и ако са строени за нежилищни цели. Първата категория жилища се състои от жилищата, предназначени за живеене, а втората - от работилници, дюкяни, кръчми, фурни, бараки, построени не за жилища, а за други цели. В броя на помещенията за живеене са включени всички помещения, които се използват от домакинствата за живеене. Към тях спадат освен обикновените стаи, гостните, кабинетите, трапезариите, но също така и кухните и килерите. Не са броени за жилищна площ коридорите, тоалетните, бараките, баните и др., освен ако в тях живеят хора. В тази жилищна статистика попадат не само обикновените домакинства, но и колективните домакинства - казарми, хотели, приюти, пансиони и други.

- Първата серия публикации с резултати от преброяването на жилищния фонд се състои от две издания:

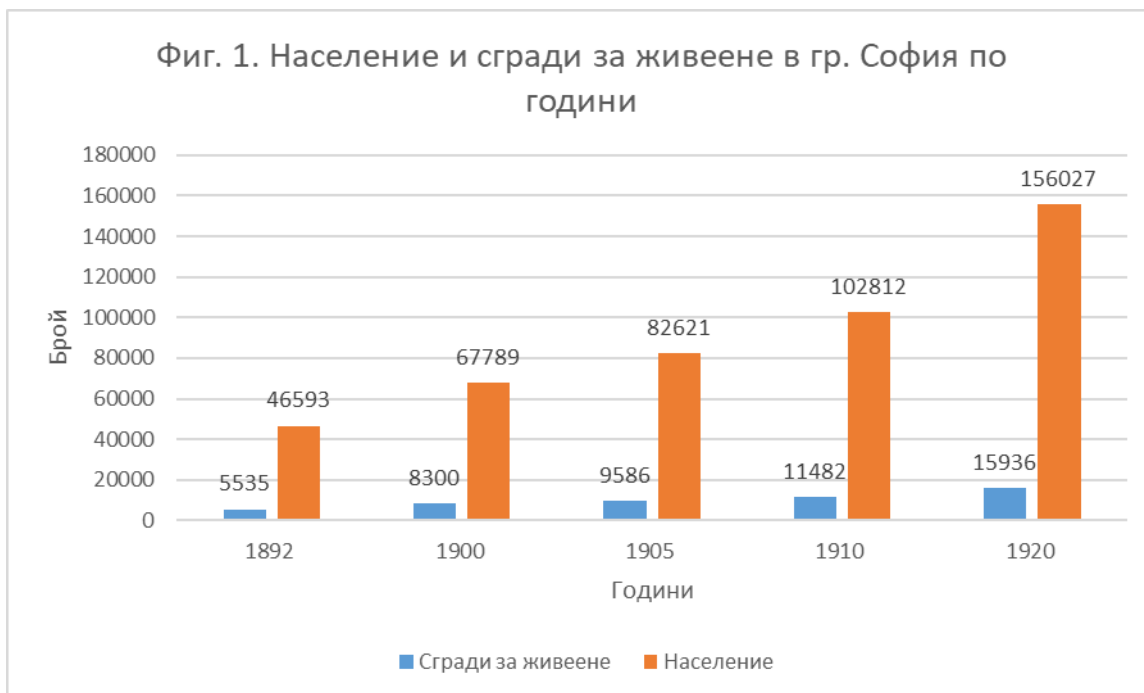
1. Жилищна статистика. Сгради, домакинства, жилища. Преброяване на 31 декември 1920 г. Книга I. Град София. София, Държавна печатница, 1923, 39 с.

Броят на всички сгради в София на 31 декември 1920 г. е бил 17 991. По предназначението си те се разпределят на:

- Сгради само за живеене - 12 860
- Сгради за живеене и друга цел - 3 076
- Сгради само за друга цел - 2 055

Всичко - 17 991 сгради.

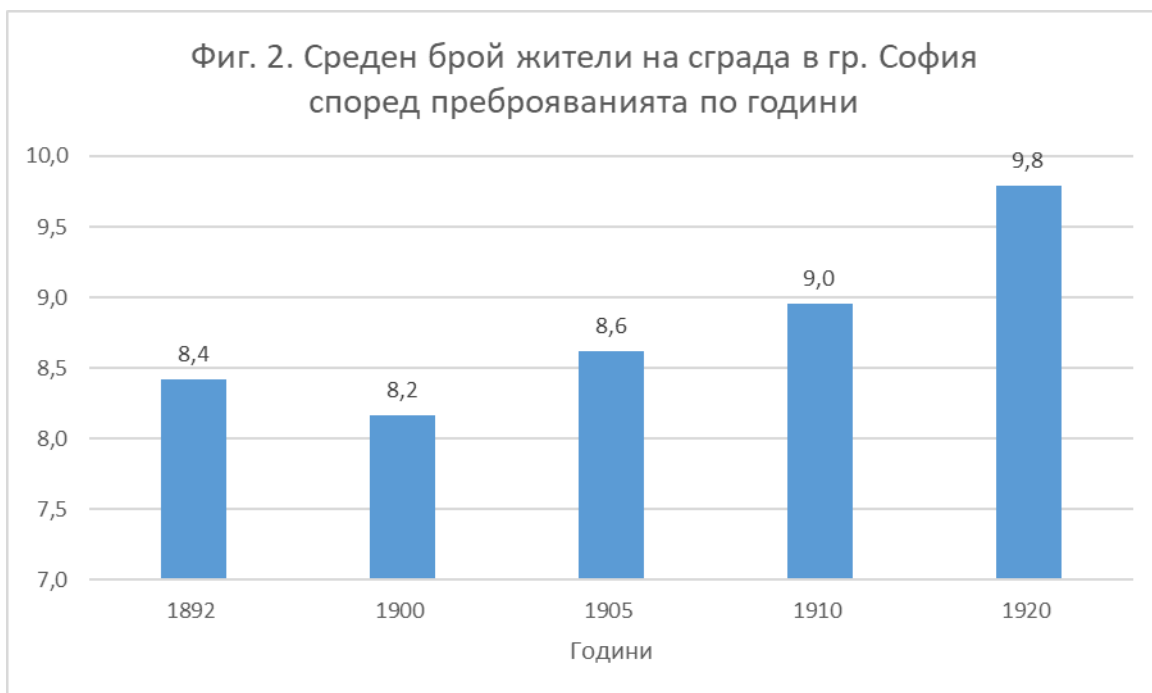
Данните за предходните преброявания, в т.ч. от 1920 г., показват как се е увеличил броят на сградите и на населението в София.

От фигурата се вижда, че общият брой на населението в София (правното без гостите) на 31 декември 1920 г. е 156 027 души.

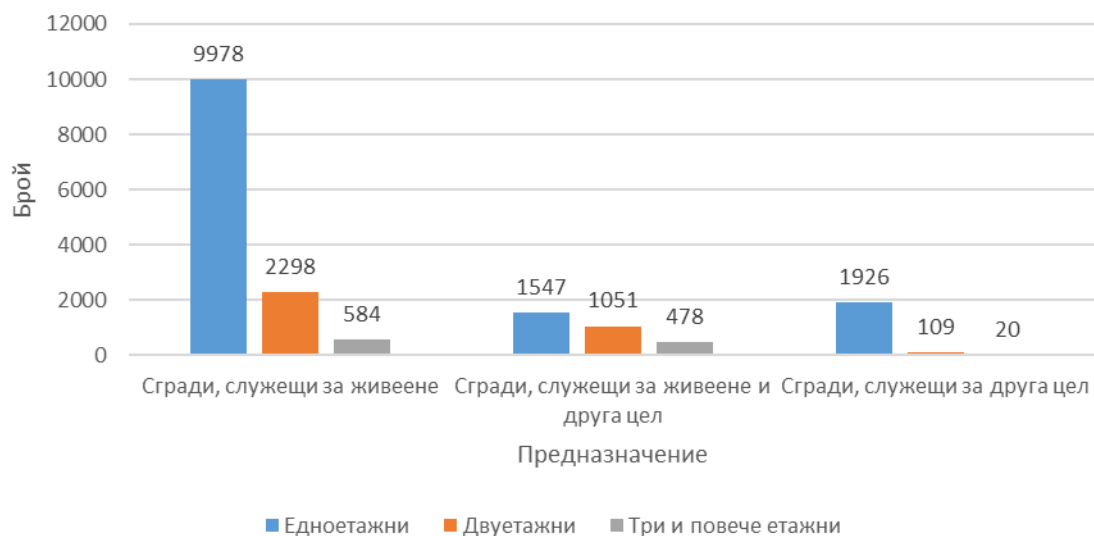
Особен скок в броя на постройките се отбелязва след 1910 година. И макар че този период съвпада с войните и е неблагоприятен за строителството, е регистрирано нарастване на броя на сградите с 38.8% - в периода 1900 - 1910 г. те са се увеличили с 38.2%.

На следващата фигура е показана населеността на сградите. На жилищна сграда през 1920 г. се падат средно 9.8 жители, през 1910 г. - 9.0, през 1905 г. - 8.6, през 1900 г. - 8.2, а през 1892 г. - 8.4 жители.

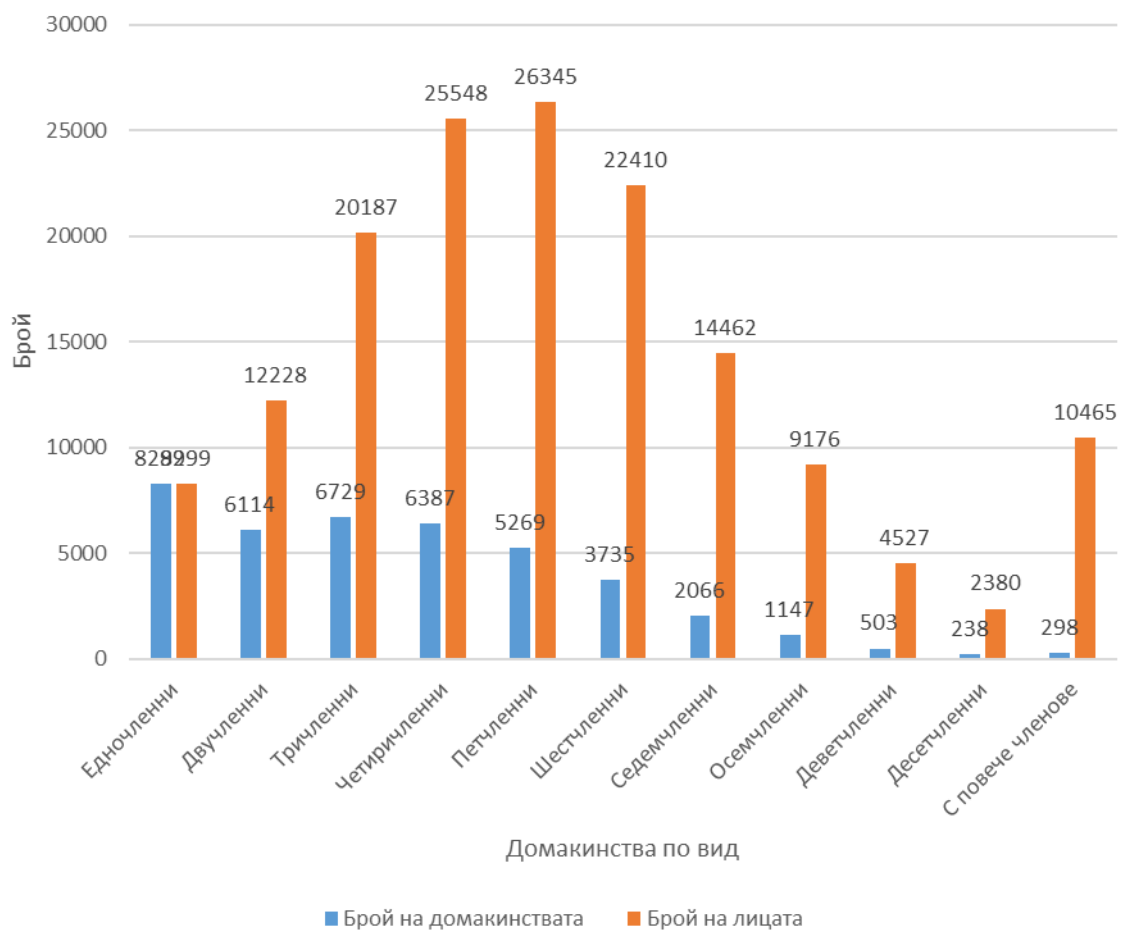

Средният брой на жителите в една сграда през 1920 г. (9.8) обаче не бива да налага извода, че жилищата в София стават все по-пренаселени. Трябва да се вземе предвид фактът, че строителството в София се разраства непрекъснато не само по количество, а и по качество. На мястото на едноетажните постройки са издигнати многоетажни сгради с голям брой жилища. Като характеристика на качественото подобрене в строителството могат да послужат данните от преброяването, отнасящи се до материала, от който са построени сградите, броя на етажите и броя на стаите за живеене.

Фиг. 3. Сгради по вид и предназначение в гр. София през 1920 година

Фиг. 4. Домакинства по вид и брой живеещи лица в гр. София през 1920 година

Както беше посочено, при преброяването през 1920 г. жилищата се идентифицират с домакинствата и за броенето се използва само домакинска карта. Поради тази причина домакинствата в известна степен се идентифицират с жилищата. Следователно жилища по смисъла на преброяването има толкова, колкото и домакинства. Във фигурата е показано разпределението на домакинствата в гр. София в зависимост от броя на техните членове.

2. Жилищна статистика. Сгради, домакинства, жилища. Преброяване на 31 декември 1920 г. Кн. II. Градове с обявена жилищна криза. София, Държавна печатница, 1925, 81 с.

Публикацията съдържа данни за населените места в България, в които според закона за облекчение на жилищните нужди е обявена жилищна криза в деня на преброяването. Такива населени места се оказват всички градове с повече от 10 000 жители и някои от по-малките населени места.

- Втора серия публикации от преброяването на жилищния фонд

Сградите са броени с карта образец В. Данните, събрани от преброяването на сградите, са публикувани по населени места, околии, окръзи и общо за Царството в две отделни издания.

Кн. I. Преброяване на сградите в Царство България на 31 декември 1920 г. Общи резултати. София, Държавна печатница, 1924, 15 с.

Публикуваните данни се отнасят за броя и разпределението на сградите според тяхното предназначение и разпределение по окръзи. Изданието е на български и на френски език.

Кн. II. Преброяване на сградите в Царство България на 31 декември 1920 г. Резултати по общини и населени места. София, Държавна печатница, 1924, 143 с.

В публикацията на български и на френски език са представени резултатите от преброяването на сградите по общини и населени места.

Изданията от преброяването на населението и жилищния фонд през 1920 г. са дигитализирани и са със свободен безплатен достъп в дигиталната библиотека на НСИ. Дигиталната колекция съдържа 3 876 страници статистическа информация.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Балевски, Д. (1989). Актуални проблеми на преброяванията на населението в НР България за периода 1900 - 1985 година. София, Издателство и печатница на ЦСУ, 136 с.

<https://www.nsi.bg/statlib/bg/lister.php?iid=DO-010000517>

<https://www.nsi.bg/statlib/bg/lister.php?iid=DO-010000630>

<https://www.nsi.bg/statlib/bg/lister.php?iid=DO-010000710>

<https://www.nsi.bg/statlib/bg/lister.php?iid=DO-010000711>

<https://www.nsi.bg/statlib/bg/lister.php?iid=DO-010000669>